

OPPILAAN FYYSISEN RAJOITTAMISEN OHJEISTUS

Sisällys

Johdantoa	2
Yksiköt turvallisena opiskeluympäristönä ja työympäristönä	2
Fyysistä rajoittamista ohjaavat säädökset	4
Ohjeet opiskeluhuollon palveluiden kytkemisestä tilanteeseen ja tarvittava viranomaisyhteistyö	6
Vaaratilanteen jälkiselvittely	8
LIITE 1 Yhteystiedot viranomaistoimijoihin	11
LIITE 2 Muistilista	12

Johdantoa

Perusopetus- ja varhaiskasvatustilain mukaan jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Jokaisen koulussa ja varhaiskasvatuksessa työskentelevän aikuisen tulee omalta osaltaan huolehtia, että tämä oikeus toteutuu. Yksiköiden aikuisten on huolehdittava sekä oppilaan omasta että muiden oppilaiden turvallisuudesta.

Oppilaan fyysinen rajoittaminen voi tulla kyseeseen vain viimesijaisena toimenpiteenä, jos oppilas on vaaraksi itselleen tai muille henkilöille. Oppilaan fyysisellä rajoittamisella tarkoitetaan esimerkiksi kiinnipitämistä tai oppilaan siirtämistä.

Tämä ohjeistus koskee lin varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta sekä lukiokoulutusta. Ohjeistuksessa käytetään oppilas-sanaa, mutta sillä tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa olevaa lasta, perusopetuksen oppilasta sekä lukio-opiskelijaa.

[Oppilaan fyysinen rajoittaminen perusopetuksessa | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/lapsen-fyysinen-rajoittaminen-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa>

Yksiköt turvallisena opiskeluympäristönä ja työympäristönä

Opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjä on vastuussa turvallisesta ympäristöstä. Koulunjohtaja, rehtori sekä varhaiskasvatuksen johtaja vastaavat oman yksikkönsä toiminta- ja turvallisuuskulttuurin kehittämisestä, henkilöstön osaamisen kouluttamisesta, perehdyttämisestä ja ohjauksesta. Lin kunta edistää henkilöstön osaamista turvallisuuskoulutuksilla sekä nepsy-osaamisen vahvistamisella kouluttamalla henkilöstöään vuosittain. Koulutusten tarkoituksena on ennaltaehkäistä kriisitilanteiden syntymistä. Opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia työntekijöidensä turvallisuudesta ja terveydestä.

Turvallisen oppimisympäristön luominen on jokaisen yksikön jäsenen vastuulla. Yksikön tulee järjestää fyysinen oppimisympäristö turvallisesti huomioimalla mm. tilojen toimivuus ja opetusvälineiden (sakset yms. terävät esineet) säilyttäminen sekä varauloskäynnit. Henkilöstön on hyvä tiedostaa oma vuorovaikutuksensa osuus erilaisissa tilanteissa. Erityistä huomiota kiinnitetään tilanteiden ennakointiin ja konfliktien varhaiseen tunnistamiseen. Uhkaavissa tilanteissa pyritään ennakoimaan ja rauhoittamaan oppilasta puheella ja ohjaamalla toisia oppilaita pois tilanteesta. Empaattinen kohtaaminen auttaa oppilasta rauhoittumaan. Turvallisuuden tunteen vahvistaminen, oppilaan kohtaaminen ja läsnäolo vahvistavat ilmapiiriä. Tunne- ja vuorovaikutustilanteita ja ennakointia harjoitellaan oppilaiden kanssa rauhallisissa tilanteissa. Tunnetaitojen opetus on osa lin kunnan opetussuunnitelmaa, joka on kirjattu Qridiin hyvinvointitaitopolkuna perusopetukseen. Tunnetaitojen opetusta toteutetaan tavoitteellisesti myös varhaiskasvatuksessa.

Ennaltaehkäiseviä toimia ovat mm. myönteisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen, aikuisen oma rauhallisuus ja maltti, oppilasryhmiä ryhmäyttävät tehtävät, yksilöllinen opetus sekä mahdollisuus oman tilan ja tauon antamiseen. Luokan ja ryhmien turvallisuutta ja ennakoivuutta tukee myös seuraavat asiat:

- Strukturoitu ympäristö ja opetus
- Ennakointi ja asioiden pilkkominen sekä osittaminen
- Rauhoittumispaikan osoittaminen (ei rangaistusjäähdy) tai ohjaaminen erilaiseen rauhoittumiseen
- Vaihtoehtojen antaminen (annetaan esimerkiksi oppilaalle kaksi vaihtoehtoa, joista hän voi valita)
- Ohjataan oppilas muuhun ajattelemiseen tai toimintaan (veden juominen, kävely tms.), joka laskee voimakasta tunnetta
- Aikuinen mallittaa tilannetta rauhallisella puheella
- Tunnemittarin käyttäminen (vihreä, keltainen, punainen)

Fyysistä rajoittamista ohjaavat säädökset

Henkilöstöä koulutetaan fyysisen rajaamisen tilanteisiin (Avekki/ MAPA) vuosittain ja tarpeen vaatiessa. Koulutus ohjaa, miten uhkaavissa tilanteissa tulee toimia. Mahdollisissa uhkaavissa tilanteissa on tärkeä säilyttää oma rauhallisuus.

Rehtorin, koulunjohtajan ja varhaiskasvatuksen johtaja vastaavat oman yksikkönsä turvallisuudesta ja hyvinvoinnin ylläpitämisestä. Vastuu edellyttää perehdyttämistä, ohjausta, riskien arviointia, vaarojen tunnistamista sekä niiden perusteella ennaltaehkäisevien toimien tekemistä. Opettajan tehtävänä on luoda luokkahuoneesta oppimista tukeva ja turvallinen paikka, joka mahdollistaa oppilaalle hyvän ja toimivan oppimisympäristön. Opettaja vastaa opetusryhmänsä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista, työrauhasta ja hyvästä työilmapiiristä. Hänen on huolehdittava oppilaiden oikeudesta ja mahdollisuudesta ohjaukseen, opetukseen ja opiskeluhuollon tukeen.

Oppilaan vastuu on suorittaa annetut tehtävät tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. Oppilaan vastuulla on toimia opiskeluyhteisössä yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti.

Perusoikeuksien rajoittaminen voi tulla kyseeseen vain yksittäistapauksina rikoslain luvun 4 ja 5§:ssä säädettyinä hätävarjeluna tai pakkotilanteessa sallittuna tekona silloin, kun vähemmän rajoittavat toimet eivät tule kysymykseen. Tällöin on kyse oikeudesta puuttua tilanteeseen fyysisesti rajoittamalla, ja se koskee kaikkia koulun toimijoita ammattinimikkeestä huolimatta. Fyysiseen rajoittamiseen pyritään toimimaan aina kahden henkilön kanssa. Fyysistä rajoittamista tulee käyttää vain sen ajan, joka henkilön välittömäksi suojaamiseksi tai turvaamiseksi on tarpeen.

Fyysistä rajoittamista ei saa missään tilanteessa käyttää kurinpitokeinona. Kiinnipitäminen on viimesijaisin keino, johon saa vain ryhtyä, jos se on välttämätöntä. Oppilaan tottelemattomuus, passiivisuus, sanallinen uhkailu tai loukkaavan kielenkäytön eivät oikeuta kiinnipittoa. Oppilasta ei pidä myöskään provosoida niin, että tilanne ajautuu kiinnipittoon.

Kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Fyysisen rajoittamisen tilanteesta keskustellaan oppilaan kanssa ja kerrotaan, miksi rajoittamista jouduttiin tekemään. Myös huoltajaa tiedotetaan tapahtuneesta.

Rikoslaki 4 luku 6 ja 7 § (Finlex)

Fyysisen rajoittamisen tilanteissa otetaan yhteys sekä huoltajaan että yksikön johtajaan ja kerrotaan tilanteesta.

Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokkahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan tai koulun järjestämästä tilaisuudesta. Jos oppilas ei noudata poistumismääräystä, on rehtorilla tai opettajalla oikeus poistaa oppilas luokkahuoneesta, muusta opetustilasta tai koulun tilaisuudesta. (Pol §36)

Lisäksi oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan kieltää jäljellä olevan ja seuraavan työpäivän ajaksi, jos todetaan, että toisten oppilaiden turvallisuus koulussa vaarantuu väkivaltaisesti tai uhkaavasti käyttäytyvän oppilaan vuoksi. Osallistuminen voidaan kieltää oppilaalta myös, jos on vaara, että opetukseen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Rehtorilla on oikeus poistaa koulun alueelta oppilas, joka ei poistua saatuaan tiedon opetuksen epäämisestä. (Pol §36)

Ohjeet opiskeluhuollon palveluiden kytkemisestä tilanteeseen ja tarvittava viranomaisyhteistyö

Fyysisen rajoittamisen ja väkivallan tilanteissa voidaan konsultoida opiskeluhuollon toimijaa (terveydenhoitajaa, kuraattoria ja/ tai koulupsykologia) ja ohjata oppilasta palvelun piiriin. Hyvä keino on koota yhteistyössä huoltajien kanssa yksilökohtainen monialainen asiantuntijaryhmä, johon kuuluu koulun toimijoiden lisäksi terveydenhoitaja, koulukuraattori tai koulupsykologi. Lisäksi asiantuntijaksi voi pyytää koululääkäreitä tai muita toimijoita. Yksilökohtainen opiskeluhoito perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja sen toteuttaminen edellyttää suostumusta.

Huomioitavaa on myös se, että fyysiseen rajoittamisen tilanteeseen tai sitä edeltäneeseen tilanteeseen voi liittyä oppilaan tekemiä tekoja, joista koulun toimijan on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluun tai poliisille. Ennen viranomaisyhteistyötä voidaan konsultoida oppilashuollon toimijaa. Jos väkivaltainen käyttäytyminen tai uhkaava tilanne ei rauhoitu ja oppilaan aggressiota ei saada laantumaan, on syytä lähettää oppilas lasten- ja nuorten psykiatriseen päivystykseen arvioitavaksi. Koulun toimija voi olla yhteydessä yleiseen hätänumeroon 112.

Väkivaltatilanteiden jälkeen tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Sen tarpeellisuudesta voi keskustella opiskeluhuollon toimijoiden ja rehtorin kanssa. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä digitaalisena seuraavan linkin kautta: [Lastensuojeluilmoitus - Digitaalinen sotekeskus \(pohde.fi\)](#)

Tarvittaessa akuuttitilanteissa otetaan yhteys hätäkeskukseen. Viranomaisyhteistyöhön kuuluvat ambulanssi, sosiaalitoimi ja poliisi. Ohjeistuksen liitteenä on yhteystiedot eri toimijoihin.

Tilanteiden kirjaaminen ja dokumentointi – ohjeet Wilmaan kirjaamisesta ja huoltajille ilmoittamisesta

Jälkiselvittely tehdään oppilaan valmiudet, tiedot ja taidot huomioiden mahdollisimman pian haastavan tilanteen jälkeen. Jokaisella tilanteessa mukana olleella tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi, kertoa omista ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Tilanteessa hyödynnetään tarpeen mukaan vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä.

Tärkeintä on, että fyysisen rajoittamisen tilanteet dokumentoidaan. Kirjaaminen tehdään, sillä ajatuksella, että se, mitä ei ole kirjattu niin ei ole tapahtunut. Haastava tilanne kirjataan oppilaan Wilmaan alla olevan ohjeistuksen mukaisesti (esioppilaat myös wilmaan, varhaiskasvatusikäiset Daisyyn). Oppilaalle voi laittaa myös merkinnän tuntimerkintöihin (luokasta poistaminen) tai kirjata tuen välilehdelle luokasta poistamisen/ opetuksen epäämisen. Toistuvista rajoittamisen tilanteista kirjataan asia lyhyesti tuntimerkintöihin ja ohjataan opiskelija opiskeluhoollon tai kouluterveydenhuollon arvioon. Opetuksen epäämisestä päätöksen tekee aina rehtori (Pol §36).

Väkivaltatilanteiden kirjaaminen Wilmaan

1. Kirjaa fyysisen rajoittamisen tilanne/ kiinnipitotilanne tukivälilehdellä olevaan *opiskelijakohtainen muistio* -kohtaan. Jos oppilaalta joudutaan epäämään koulupäivä siltä/ ja seuraavalta päivältä kirjaa se Wilmaan oppilaan tukivälilehteen --> *tuki* --> lisää uusi --> valitse *luokasta poistaminen/ opetuksen epääminen –lomake*
2. Ilmoita fyysisestä rajoittamisesta rehtorille/ koulunjohtajalle/ yksikön johtajalle ja tee sinuun kohdistuvasta väkivallasta henkilökunnan intrassa oleva *Läheltä piti -lomake*. Lomake löytyy työhyvinvointi -sarakkeen alta. Täytetty vaaratilanneilmoitus menee tiedoksi työsuojelupäällikölle.
3. Tee tarvittaessa lastensuojeluilmoitus tai ilmoita väkivaltatilanteesta koulupoliisille. Oppilaan käyttäytyessä väkivaltaisesti tilanne arvioidaan yhteistyössä opiskeluhoollon toimijan kanssa ennen ilmoituksen tekemistä.
4. Jälkiselvittely tehdään yhteistyössä huoltajan kanssa sekä tarvittaessa opiskeluhoollon ja mahdollisen muun moniammatillisen verkoston kanssa. Tapahtuneesta tulee keskustella oppilaan ja mukana olleiden henkilöiden kanssa. Oppilaalle kerrotaan kiinnipitämisen syy lyhyesti ja selkeästi. Turvallisuutta uhanneet tai voimakeinojen käytön tilanteet keskustellaan myös huoltajan kanssa saman päivän aikana.

Vaaratilanteen jälkiselvittely

Tilanteiden jälkiselvittely käydään keskustelemalla läpi aikuisten ja asianosaisten kanssa sekä tarvittaessa opiskeluhuollon toimijoiden kanssa. Tilanteesta kirjataan myös läheltä piti -ilmoitus ja se välittyy sekä työterveyteen että työsuojeluun.

Jälkiselvittelyssä tulee huomioida tilanteen silminnäkijät ja henkilöt, joihin tilanne on mahdollisesti vaikuttanut. Jos muita koulun oppilaita on ollut läsnä tilanteessa, jossa oppilasta on fyysisesti rajoitettu, oppilaiden huoltajien on hyvä yleisellä tasolla ilman yksilöintitietoja tiedottaa, että oppilas on tänään koulussa saattanut nähdä tilanteen, jossa oppilasta on fyysisesti rajoitettu.

Asianmukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön kirjaaminen on edellytys, sille, että oppilaan perusoikeuksien turvaamisesta voidaan jälkikäteen varmistua.

Jälkiselvittely tehdään mahdollisimman pian tapahtuneen jälkeen. Siinä voidaan hyödyntää oppilashuollon toimijoiden osaamista. Jälkiselvittely ei korvaa yksilöllistä oppilashuollon palaveria.

Jälkiselvittely tehdään

1. Asianosaisten kanssa

Alussa varmistetaan oppilaan valmiudet selvittää tapahtunut tilanne. Ennen keskustelua varmistetaan, että ympäristö on rauhallinen ja turvallinen. Keskustelussa aikuinen ohjaa oppilaan tapaa toimia ja ohjaa häntä miettimään rikkomuksensa seurauksia. Näin oppilaalle tulee tunne, että hänestä huolehditaan, häntä kuunnellaan ja asiat otetaan vakavasti.

Aikuinen kuuntelee oppilaan näkökulman ja kertoo tilanteesta oman näkemyksensä. Aikuinen kertoo tunteista, jotka yhdistyvät käyttäytymiseen. Keskustelussa pohditaan vaihtoehtoisia käyttäytymis- ja toimintamalleja sekä pohditaan yhdessä, miten jatkossa tulisi toimia. Aikuisen on tärkeä antaa myös positiivista palautetta esimerkiksi siitä, että oppilas pystyy rauhallisesti käymään tilanteen läpi. Lapsen kuulemisen jälkeen asiasta tiedotetaan huoltajaa.

2.Tilanteessa olevien oppilaiden kanssa

Vaativa, uhkaava tilanne voi olla traumaattinen myös tilanteen näkeville oppilaille. Uhkaava tilanne voi aktivoida heidän aiempia kokemuksia ja pelkoja ja näin ollen tilanteesta voi syntyä vääriä mielikuvia. Aikuinen selittää oppilaille, mitä tapahtui huomioiden yksityisyyden. Sen jälkeen aikuinen kuuntelee oppilaiden tuntemuksia ja huomioita sekä pyrkii vastaamaan heidän ajatuksiinsa ja kysymyksiinsä rauhoittavasti.

3.Koulun henkilökunnan kanssa

Selvittelyssä huomioidaan yksilöiden omat ehdot ja toiveet. Se on avointa keskustelua tapahtuneesta työntekijöiden omilla ehdoilla. Työntekijöitä ei tule jättää yksin pohtimaan tapahtunutta. Tilanteessa vältetään ylihuolehtivaisuutta, syylistämistä tai liikaa uteliaisuutta. Selvittelyssä huomioidaan

-mitä tapahtui

-mikä aiheutti aggression ja miten se ilmeni

-miten tilanteessa toimittiin ja miksi

-käydään keskustelua, olisiko tilanne voitu ehkäistä

-lopussa pohditaan, mitä opittiin ja annetaan palautetta työkavereille.

4.Huoltajien kanssa

Yhteydenotto huoltajiin tehdään mahdollisimman pian tapahtuneen jälkeen. Fyysisestä rajoittamisesta tiedotetaan huoltajaa/ huoltajia. Huoltajalle selvitetään, mitä tapahtui ja miten asia hoidettiin. Tarvittaessa opiskelijan ja huoltajan kanssa yhteistyössä voidaan koota yksilökohtainen moniammatillinen palaveri opiskeluhuollon toimijoiden kanssa, mutta jälkiselvittelystä ei tarvitse pitää erillistä palaveria.

Ohjeet työntekijän vaaratilanteen jälkihoitoon

Jälkiselvittely tehdään mahdollisimman pian tilanteen jälkeen. Koulutuksen järjestäjällä on vastuu väkivaltaisen ja uhkaavan tilanteen jälkihoito. Väkivalta- ja uhkatilanteiden jälkeen on erityisen tärkeä huolehtia väkivallan kohteeksi joutuneiden tai vakavassa uhkatilanteessa olleiden henkilöiden ja ryhmien jälkihoidosta. Lisäapuna jälkihoitoon voidaan käyttää terveyskeskusta, työterveyshuoltoa tai opiskelijaterveydenhuoltoa. Suurempaa joukkoa koskettaneissa vakavissa tilanteissa apua voidaan hakea myös erikoistuneilta ammattitahoilta.

Väkivaltatilanteen jälkeen väkivalta- tai uhkatilanteessa kohdannutta ei saa koskaan jättää yksin. Mikäli tilanteessa on syntynyt vammoja, niiden ensihoidosta ja jatkohoidosta huolehditaan saattamalla asianosainen hoitoon

- a. Käy väkivalta tai uhkatilanne läpi osallistujan/ osallistujien kanssa
- b. Järjestä ryhmälle tarvittaessa jälkihoito oppilashuoltohenkilöiden kautta.
- c. Kirjaa tapahtuneet ylös ja tee läheltä piti -ilmoitus. Läheltä piti -ilmoitus työsuojelupäällikölle.
- d. Tue uhkatilanteeseen joutuneita ja ohjaa heitä työterveyteen tai työnohjaukseen.

Heti väkivaltatilanteen jälkeen selvitetään, mitä tilanteessa tapahtui ja siihen osallistuvat kaikki tilanteessa mukana olleet henkilöt. Jokaisella tilanteessa olevalla tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi sekä kertoa omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan. Tarvittaessa mukaan voidaan pyytää myös ulkopuolinen asiantuntija. Asian käsittelyä jatketaan tarvittaessa myös seuraavana päivänä ja huomioidaan yksilöllinen tuki työterveyshuollon kautta.

LIITE 1 Yhteystiedot viranomaistojoihin

Opiskeluhoollon toimijat

Kouluterveydenhoitajat

Marja-Liisa Jokelainen (Valtarin koulu) p. 050 3950 416

Tuija Järvinen (Haminan koulu) p. 050 310 6946

Maria Öörni-Miettinen (Aseman koulu, Alarannan koulu, Jakun koulu, Ojakylän koulu ja Pohjois-lin koulu) p. 050 341 0310

Anita Seppänen (Kuivaniemen yhtenäiskoulu ja lin lukio) p. 050 388 1813

Koulukuraattorit

Mari Oikarinen (Valtarin yläkoulu, Ojakylän koulu) p. 040 184 0469

Susanna Wiik (Haminan koulu ja lin lukio) p. 050 310 6894

Johanna Saarnio (Kuivaniemen yhtenäiskoulu, Pohjois-lin koulu, Aseman koulu, Jakun koulu sekä Alarannan koulu) p. 040 184 8390

Koulupsykologi

muut viranomaistahot:

Poliisin konsultaationumeron saat tarvittaessa yksikkösi esihenkilöltä

Koulupoliisi Jarkko Kähkönen

Palveluohjaus p. 08 6693400

ma-pe klo 9-11

Sosiaali- ja kriisipäivystys p. 044 703 6235

tavoittaa ympäri vuorokauden

LIITE 2 Muistilista

- Luo turvallinen oppimisympäristö
- Huomioi tilanteiden ennakointi sekä vuorovaikutustaitojen ja itsesäätelytaitojen opettaminen.
- Rauhoita oppilasta pedagogisin keinoin.
- Fyysinen rajoittaminen on viimesijaisin toimintapide, jos tilanne edellyttää välitöntä puuttumista, eikä vaaraa aiheuttavan toiminnan estäminen ole muilla keinoin mahdollista.
- Jälkikäsitteily tehdään mahdollisimman pian tilanteen jälkeen
- Ota yhteys huoltajaan.
- Kerro tilanteesta esihenkilöllesi ja tee tarvittava viranomaisyhteistyö.